

Az ő elképzelései modernizálták a 13. századi Magyarországot – Interjú Zsoldos Attilával az Aranybullát kiadó II. Andrásról

Könnyelmű – ez az egyik leggyakrabban használt jelző a középkori Magyar Királyság egyik legtovább hatalmon lévő uralkodójáról. Pedig a történelmi forrásokból valójában egy jó diplomáciai érzékű, a nehéz helyzeteket ügyesen kezelő politikus képe rajzolódik ki. Zsoldos Attila történésszel, az MTA rendes tagjával, a Magyar Tudományos Akadémia Filozófiai és Történettudományok Osztályának elnökével az Aranybulla után ezúttal az Árpád-házi királyról beszélgetünk.

Zsoldos Attila
Fotó: mta.hu / Szigeti Tamás

Mértéktelen birtokadományozás, az idegen földről érkezett feleség, Gertrudis önkényeskedése, a környezetében lévő merániak tobzódása, az értelmetlen halicsi és szentföldi kereszties hadjáratok, majd az elégedetlenség hatására meghátrálás, amelynek egyik bizonyítéka az Aranybulla. II. Andrásról leginkább ez a kép él a köztudatban. Első beszélgetésünkéből kiderült, hogy az Aranybulla eddig meghatározó értelmezése változóban van. Igaz ez II. András megítélésére is?

Igaz, de ez a kép nagyon lassan azért változik. Az én II. Andrásról alkotott képem mindenestre alapvetően tér el az Ön által előbb felvázolttól. Szerintem kimondható róla, hogy az ő elképzelései modernizálták a 13. századi Magyarországot.

Uralkodása eredményeként a Magyar Királyság sokkal közelebb állt a kor nyugat-európai modelljeihez, mint a korábbi – nevezzük így – Szent István-i berendezkedés. Az egy archaikus modell volt, amely a királyi birtokok mérhetetlen túlsúlyára épült. Ezt modernizálta II. András.

Milyen konkrét modernizációs lépések fűződnek a nevéhez?

Például a nyugat-európai típusú városfejlődés megalapozása. Korábban is voltak ugyan a 11–12. századi Magyarországon olyan települések, amelyek városfunkciót láttak el, de ezek nem voltak a szó nyugat-európai értelmében vett városok. Hiányoztak ugyanis a helyi polgároknak azok az önkormányzati intézményei, amelyek Nyugat-Európában akkor már egy jó ideje jellemezték a városokat.

Az első magyarországi városprivilegiumot II. András adta ki 1230-ban. A vám- és az adórendszert szintén ő korszerűsítette. Ő kezdte el betelepíteni az ország északkeleti részén lévő erdős hegyvidékeket, hogy azokat a területeket ne csak királyi vadászatokra lehessen használni. Az ilyen telepítéspolitikának több haszna is volt, például az, hogy egyre nőtt az adózók száma.

Mire vezeti vissza a köztudatban kialakult negatív képet?

Erősen hajlanék arra, hogy II. Andrásnak egyszerűen balszerencséje volt. Az egyik legfontosabb szempont vélhetően az, hogy birtokeladományozási politikája nagyon ismert volt. Mikor is bontakozik ki a tudományos igényű magyar történetírás? A 19. században. Amikor egyfelől a hagyományos magyar nemesség – nevezzük dzsentrinek – mással

II. András koronázása Képes Krónika (Chronicon Pictum)
Magyar Helikon, Budapest, 1964, 123. old. (f.62b)
Országos Széchényi Könyvtár, Budapest (mek.oszk.hu)

sincsen elfoglalva, mint azzal, hogy miként tartsa meg a családi birtokot. A társadalom másik része pedig – a polgárok – a vagyon gyűjtésével van elfoglalva. Ebben a közegben egy birtokokat eladó-mányozó király nem sok megértésre számíthat. Aztán itt van a magyar irodalom és zeneirodalom két remek darabja. Katona József drámája és Erkel Ferenc operája. Ezekben a klasszikus művekben sem egy erőteljes király képe bontakozik ki. Katona darabjában például azt mondja II. András, hogy Gertrudis gyilkosát nem büntette meg, mert nem is merte. A történeti valóság az, hogy a megtorlás nem maradt el, a gyilkost – nem Bánkot, hanem az igazit, a Bánk bán Petur bánját – és tette társait karóba húzatta.

Ellentmondásos a megítélése szentföldi hadjáratainak is. A Képes krónika leginkább arról tudósít, hogy milyen szentek ereklyéit gyűjtötte össze.

Én viszont azt kérdezném: mi abban a kudarc, hogy valaki egy keresztes sereget elvisz a Szentföldre, és épségben haza is hoz? Az ideális kereszteslovag a korban az volt, aki a szentföldi boldogulásra teszi fel az életét. Ezt egy lovag megtehetette, Magyarország királya viszont nem. Megítélésem szerint sokkal inkább lehetett volna szemrehányást tenni II. And-

rásnak azért, ha éveket elpazarol, hogy ott egy teljesíthetetlen feladat végrehajtásával kísérletezzon, miközben Magyarország uralkodó nélkül marad.

Hogy látja a sokszor emlegetett birtokeladományozási politikáját? Vannak olyan értékelések, amelyek szerint ezekkel a birtokeladományozásokkal ugyan stabilizálta hatalmát, hiszen egy hozzá lojális csoport alakult így ki, hosszabb távon viszont egy olyan társadalmi réteg létrehozását és megerősödését segítette elő, amely erős ellensúlya lett a központi hatalomnak. Ezt majd az Árpád-kor végén látjuk igazán.

Ebben van igazság. De a gondolatmenet folytatható. II. András megadta a nagybirtokot az előkelőknek. Ez tény. Fia, az őt követő IV. Béla viszont megadta hozzá a várakat a tatárjárás után. Merthogy nem királyi várak épültek, hanem magánvárak. Ha úgy nézzük, akkor ez is az eredeti elképzelés kudarca volt, mert IV. Béla alapvetően azt szerette volna, hogy az egyház és kisebb földesurak közös erővel építsenek várakat, amelyek védelmet jelentenek, ha megint jön a tatár. De nem ők, hanem a nagybirtokosok építettek várakat. Ha tehát méltányosak akarunk lenni, akkor a 13. század végi, 14. század elejei nagy oligarchikus hatalmak úgy jöttek létre, hogy II. András megadta hozzá a földet, IV. Béla pedig a várat. De én még nem láttam olyat, hogy valaki IV. Bélát elmarasztalta volna ezért. Nem is lett volna életszerű, hiszen honnan tudhatta volna 1260-ban, hogy mi történik 1290-ben? Valójában ez csak utólagos okoskodás. Mindig egy adott kérdésre kell egy adott pillanatban megfelelni. Ha az akkor jó válasznak bizonyult, akkor minden rendben van. II. András uralmának erősségét egyébként jól mutatja, hogy kétszer volt uralkodása alatt felfordulás az országban. Először a halicsi hadjárata idején, 1213-ban, amikor megölik Gertrudist, valójában nem tudjuk, hogy miért. Másodszor pedig 1217–1218-ban, amikor a Szentföldön volt. Amikor itthon volt, akkor rend volt. Ennyit a gyenge királyról. Hosszú ideig uralkodott, 1205-től 1235-ig, s harminc év alatt sikerek és kudarcok váltják egymást, mi sem természetesebb ennél.

Az Árpádok trónján egy pipogya fráter három évtizedig nem nagyon maradt volna meg.

II András képe Thuróczi János Magyarok Krónikája (Chronica Hungarorum) című művében
Forrás: Wikimedia Commons

Erősen alábecsültük eddig személyes teljesítményét és uralkodásának eredményeit is.

Ismét az ördög ügyvédje lesznek: halicsi hadjáratai azért nem voltak diadalmenetek.

Ez igaz, de nem is lehettek azok. A halicsi politika kudarcának kulcsa abban kereshető, hogy egy-egy válságosra fordult helyzetben a katonai megoldás mindig sikerrel járt, a II. András érdekeinek

megfelelő, tartós uralmat biztosító politikai stabilitás kialakítása azonban sosem sikerült. 1214 után pedig, amikor elkötelezte magát fiatalabb fiai – előbb Kálmán herceg, majd az ifjabb András – halicsi uralma mellett, Halics kérdése egyszeriben a dinasztia – s azzal együtt persze az ország – ügyévé vált. Így lett Halics II. András számára az, amit a latin Nyugatnak a keresztes hadjáratok jelentettek: olyan vállalkozás, melyet elvi megfontolások miatt nem lehet feladni, jóllehet gyakorlati okok miatt sikerre vinni sem volt lehetséges.

II. Andrásról alkotott képünk éppúgy revízióra szorul, mint például a Luxemburgi Zsigmondról vagy a Jagellókról alkotott.

András negatív megítélésének – ami remélem, változni fog – kontrasztját adja az is, hogy IV. Béla viszont mint „második honalapító” megbecsült alakja a magyar történelemnek. Valójában azonban IV. Béla a legtöbb vonatkozásban folytatta apja politikáját – némi habozást követően a birtokadományok terén is –, így kis túlzással elmondható, hogy ami miatt nem szeretjük II. Andrást, azért szeretjük IV. Bélát. Az, hogy IV. Béla uralkodói teljesítményével valóban rászolgált az elismerésre, a legkevésbé sem tompítja az ellentmondás életét.

Válogatta: Fonyó Istvánné

Forrás: www.mta.hu

Bridzsvilág bajnokokat iskolázott a mesterséges intelligencia

Ez a sakk vagy a gó után újabb mérföldkő lehet az MI menetelésében, mivel a bridzs is olyan stratégiai játék, amelyik nagyban épít a ránk jellemző "emberi" képességekre.

A mesterséges intelligencia nyolc világbajnokot is lelépett a bridzs kártyajátékban, ami újabb trófeát jelent az emberi képességeket felülmúló gépi tanuló rendszerek számára. A bridzs a kevés kártyajáték közé tartozik, amelyet nem csak versenyszerűen lehet űzni, de ez magas szinten nagy tapasztalatot

és tudást, koncentrációt, memóriát, logikus gondolkodást és fejlett döntési képességeket feltételez. A [The Guardian beszámolója](#) szerint a top játékosok összesen 800 leosztáson (80 körön) keresztül küzdöttek egymással, a gép pedig 67 sorozatot nyert meg, 83 százalékos arányban verve az embereket.